

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра теоретичної і практичної філософії
імені професора Й.Б. Шада

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної
роботи Олександр ГОЛОВКО

“ _____ ” _____ 2022 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

Філософія

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

галузь знань 07 управління і адміністрування

(шифр і назва)

спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування

(шифр і назва)

освітня програма Фінанси, банківська справа та страхування

(шифр і назва)

спеціалізація _____

(шифр і назва)

вид дисципліни обов'язкова

(обов'язкова/ за вибором)

факультет Економічний

2022/ 2023 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою філософського факультету (інституту, центру)

24 червня 2022 року, протокол № 5

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: Храброва Ольга Вікторівна, к.філос.н, доц., доцент кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й.Б. Шада

Програму схвалено на засіданні кафедри
теоретичної і практичної філософії імені професора Й.Б. Шада

Протокол від 10 червня 2022 року № 12

Завідувач кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й.Б. Шада

_____ Олег ПЕРЕПЕЛИЦЯ
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми (керівником проектної групи) «Фінанси, банківська справа та страхування»
назва освітньої програми

Гарант освітньо-професійної програми «Фінанси, банківська справа та страхування»

_____ Олександр ДОРОШЕНКО
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено методичною комісією
економічного
назва факультету, для здобувачів вищої освіти якого викладається навчальна дисципліна

Протокол від “ _____ ” _____ 2022 року № _____

Голова методичної комісії економічного факультету

_____ Вікторія СВТУШЕНКО
(підпис) (прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни “Філософія” складена відповідно до освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми підготовки

перший (бакалаврський)

(назва рівня вищої освіти, освітньо-кваліфікаційного рівня)

спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування
освітньої програми Фінанси, банківська справа та страхування

Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни

ознайомити студентів із актуальними філософськими проблемами та шляхами їх розв’язання; розглянути умови виникнення, зміст та трансформацію основних філософських концептів; проаналізувати основні філософські тексти, що висвітлюють головні світоглядні питання; створити теоретичне підґрунтя для свідомої світоглядної орієнтації; розвинути в студентів наукове мислення.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

відповідно до освітньо-професійної програми сформувати наступні загальні компетентності:

- Здатність реалізувати свої права і обов’язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, прав і свобод людини і громадянина в Україні.
- Здатність зберігати моральні, культурні, наукові цінності та примножувати досягнення суспільства на основі розуміння історії розвитку філософської думки.
- Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
- Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.
- Здатність бути критичним і самокритичним.
- Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.
- Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
- Здатність спілкуватися з представниками інших професій груп різного рівня.
- Здатність працювати автономно і в команді.
- Здатність застосовувати набуті знання у практичних ситуаціях.

Спеціальні компетентності:

Здатність визначати, обґрунтовувати та брати відповідальність за професійні рішення.
Здатність підтримувати належний рівень знань та постійно підвищувати свою професійну підготовку

1.3. Кількість кредитів 3

1.4. Загальна кількість годин 90

1.5. Характеристика навчальної дисципліни

Нормативна	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
2-й	2-й

Семестр	
4-й	4-й
Лекції	
32 год.	4 год.
Практичні, семінарські заняття	
16 год.	год.
Лабораторні заняття	
год.	год.
Самостійна робота	
42 год.	86 год.
Індивідуальні завдання	
год.	

1.6. Заплановані результати навчання

- У результаті вивчення курсу, згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти мають досягти наступних результатів:
- Знати характер та історичну динаміку основних філософських проблем, напрямки і основні етапи розвитку західноєвропейської філософської думки, методологію наукового дослідження;
- Вміти абстрактно мислити, застосовувати аналіз та синтез для виявлення ключових характеристик фінансових систем, а також особливостей поведінки їх суб'єктів;
- Виявляти навички самостійної роботи, гнучкого мислення, відкритості до нових знань;
- Розуміти вимоги до діяльності за спеціальністю, зумовлені необхідністю забезпечення сталого розвитку України, її зміцнення як демократичної, соціальної, правової держави;
- Знати свої права і обов'язки як члена суспільства, розуміти цінності вільного демократичного суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;
- Визначати досягнення і ідентифікувати цінності суспільства на основі розуміння місця предметної області у загальній системі знань.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Тема 1. «Що таке філософія»?

Проблема визначення філософії. Філософія як проблема для самої себе. Можливі відповіді на питання «що таке філософія». Неоднозначність поняття філософії. Багатомірність філософських світів. Філософування, філософія та/або філософії. Філософія як стиль життя. Навіщо потрібна філософія? Місце філософії у колі університетських наук.

Формування концепту «філософія» в Давній Греції. Визначення філософії та образ філософа в «Бенкеті» Платона. Філософія як «любов до мудрості». Різні тлумачення «любви». Самовизначеність філософії та унікальність філософії (Арістотель, М. Гайдеггер). Як можлива філософія? Соціокультурні передумови виникнення філософії.

Тема 2. Філософія і світогляд

Визначення світогляду. Історичні типи світогляду. Філософія між релігією та наукою (Б. Рассел). Особливості релігійного світосприйняття. Віра та/або розум. Критика релігії з боку

філософії. Філософія і релігія: проблема співіснування. Наука і релігія: співвідношення і можливість компромісу.

Наукова «картина світу» (М. Гайдеггер). Раціонально організований світ. Проблема розвитку науки. Критика моністичної раціональності. Проблема науковості філософії. Співвідношення філософії і науки.

Специфіка філософії. Незводимість філософії до мистецтва, науки та світоглядної проповіді (М. Гайдеггер).

Тема 3. Онтологія. Філософське осмислення буття

Онтологія. Концептуалізація буття. Буття як найпростіший, найбільш загальний та найскладніший концепт у філософії.

Еволюція концепту буття. Становлення поняття буття (Натурфілософи-Піфагор-Геракліт-Парменід-Зенон-Демокрит). Буття та суще. Буття та мислення. Буття та небуття. Єдине та множинне. Незмінність та рух. Буття як Ейдос, Буття і Логос. Межі буття. Метафізика Арістотеля. «Суще як суще». Категорія буття в Середньовічній філософії. Тимчасове та одвічне. Сутність та існування. Номіналізм і реалізм.

Категорія буття у філософії Нового часу. Раціоналістична онтологія (Спіноза-Декарт). Онтологія емпіризму. Боротьба «матеріалізму та ідеалізму». Реальне і ідеальне. Тотожність буття та мислення (Г.В.Ф. Гегель).

Критика «метафізики присутності»: від Ф. Ніцше до М. Гайдеггера. Буття та ніщо.

Тема 4. Проблема свідомості в філософії

Співвідношення буття та свідомості – основне питання філософії? Психофізична проблема свідомості. Свідомість та несвідоме. Свідомість та ідеологія. Ілюзорні уявлення людей про самих себе та світ (К. Маркс). Свідомість та мислення. Проблема репрезентації світу.

Соціокультурна природа свідомості. Комунікативність, соціальність свідомості: мова, знак, символ.

Тема 5. Гносеологія

Гносеологія. Проблема пізнаваності світу та істина. Теза Горгія. Агностицизм і скептицизм. Чи існує дещо? Чи можливо дещо пізнати? Раціональне і ірраціональне в пізнанні. Проблема істини.

Наукове пізнання. Структура наукового пізнання. Методологічна дилема. Полеміка Р. Декарта та Ф. Бекона: дедукція та індукція. Чи можливий єдиний метод пізнання? Наукові революції і трансформації методологічних парадигм. Критика моністичної наукової методології та методологічний анархізм (П. Фейєрабенд).

Тема 6. Філософська антропологія

Людина як єдина проблема філософії. Виміри людського буття. Біологічне і соціальне в людині. Дуалізм душі та тіла. Сенс людського існування.

Проблема свободи людини у філософії. «Позитивна» і «негативна» свободи. Свобода і відповідальність. Втеча від свободи. Формальна і дійсна свобода.

Основні типи філософських картин людини. Проблема гуманізму і критика гуманізму (М. Гайдеггер). Доместикація чи селекція людини. «Правила для людського зоопарку» (П. Слотердайк). Полеміка Ю. Габермаса з П. Слотердайком щодо майбутнього людини та долі філософії.

Тема 7. Соціальна філософія

Що таке соціальне? Основні характеристики соціуму. Різні форми суспільного життя. Економічна сфера суспільного буття. Соціальна структура. Соціальна комунікація. Соціальний капітал. Проблема суспільного розвитку, соціальна еволюція. Сучасність як головна проблема соціальної філософії.

Влада як форма існування суспільних відносин. Відносини влади. Влада і свобода.

Тема 8. Сучасне суспільство та його проблеми.

Криза модерних цінностей. Постмодерн як недовіра до метонарративів. Децентрація та смерть суб'єкта в філософії Постмодерну.

Держава і громадянське суспільство в умовах інформаційного суспільства. Філософське осмислення глобальних проблем сучасності. Людина і природа. Філософія екології. Людина і техніка.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с. р.		л	п	лаб.	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1.												
Тема 1. «Що таке філософія?»	12	4	2			6	12	1				11
Тема 2. Філософія і світогляд	10	4	2			4	10					10
Тема 3. Онтологія. Філософське осмислення буття	12	4	2			6	12	1				11
Тема 4. Проблема свідомості в філософії	10	4	2			4	10					10
Тема 5. Гносеологія	12	4	2			6	12	1				11
Разом за розділом 1	56	20	10			26	56	3				53
Розділ 2.												
Тема 6. Філософська антропологія	12	4	2			6	12	1				11
Тема 7. Соціальна філософія	12	4	2			6	12					12
Тема 8. Сучасне суспільство та його проблеми	10	4	2			4	10					10
Разом за розділом 2	34	12	6			16	34	1				33

<i>Усього годин</i>	90	32	16			42	90	4				86
---------------------	----	----	----	--	--	----	----	---	--	--	--	----

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
1	Що таке філософія?	2	
2	Філософія і світогляд	2	
3	Онтологія. Філософське осмислення буття	2	
4	Проблема свідомості в філософії	2	
5	Філософські проблеми пізнання	2	
6	Проблема людини в філософії. Виміри людського буття	2	
7	Соціальна філософія. Суспільне буття людини	2	
8	Актуальні проблеми сучасності	2	

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
1	Тема 1. «Що таке філософія?»: опрацювання літератури за темою, конспект лекції, відповіді на контрольні питання; опрацювання питань за темою до підсумкового контролю; підготовка до семінарського заняття: читання й аналізування текстів, підготовка доповіді	6	11
2	Тема 2. Філософія і світогляд : опрацювання літератури за темою, конспект лекції, відповіді на контрольні питання; опрацювання питань за темою до підсумкового контролю; підготовка до семінарського заняття: читання й аналізування текстів, підготовка доповіді	4	10
3	Тема 3. Онтологія. Філософське осмислення буття: опрацювання літератури за темою, конспект лекції, відповіді на контрольні питання; опрацювання питань за темою до підсумкового контролю; підготовка до семінарського заняття: читання й аналізування текстів, підготовка доповіді	6	11
4	Тема 4. Проблема свідомості в філософії: опрацювання літератури за темою, конспект лекції, відповіді на контрольні питання; опрацювання питань за темою до підсумкового контролю; підготовка до семінарського заняття: читання й аналізування текстів, підготовка доповіді	4	10
5	Тема 5. Гносеологія: опрацювання літератури за темою, конспект лекції, відповіді на контрольні питання; опрацювання питань за темою до підсумкового контролю; підготовка до семінарського заняття: «Філософські проблеми пізнання»: читання й аналізування текстів, підготовка доповіді	6	11
6	Тема 6. Філософська антропологія: опрацювання літератури за темою, конспект лекції, відповіді на контрольні питання; опрацювання питань за темою до підсумкового контролю; підготовка до семінарського заняття: «Проблема людини в філософії. Виміри	6	11

	людського буття»: читання й аналізування текстів, підготовка доповіді		
7	Тема 7. Соціальна філософія: опрацювання літератури за темою, конспект лекції, відповіді на контрольні питання; опрацювання питань за темою до підсумкового контролю; підготовка до семінарського заняття: читання й аналізування текстів, підготовка доповіді	6	12
8	Тема 8. Сучасне суспільство та його проблеми: опрацювання літератури за темою, конспект лекції, відповіді на контрольні питання; опрацювання питань за темою до підсумкового контролю; підготовка до семінарського заняття: «Актуальні проблеми сучасності»: читання й аналізування текстів, підготовка доповіді	4	10
	Разом	42	86

6. Індивідуальні завдання

не передбачено

7. Методи навчання

Основні форми навчальних занять – лекції, семінари, самостійна робота студентів. Заняття з дисципліни здійснюються із застосуванням пояснювально-ілюстративного, проблемного викладу, евристичного, дискусійний методів навчання.

8. Методи контролю

Поточний контроль

- Оцінювання ступеню активності студентів та якості їх виступів та коментарів при проведенні дискусій на семінарських заняттях.
- Оцінювання письмових відповідей на теоретичні питання проблемного характеру (контрольна робота).

Підсумковий контроль (екзамен)

- Перевірка розуміння студентами теоретичного та практичного програмного матеріалу в цілому, здатність творчо використовувати накопиченні знання та вміння.

Умови допуску до екзамену: проходження поточного контролю

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота									Екзамен	Сума
Розділ 1			Розділ 2			Контрольна робота, передбачена навчальним планом				
Т1	Т2	Т3	Т4	Т5	Т6	Т7	Т8			
1	2	3	4	5	6	7	8	1		
5	5	5	5	5	5	5	5	20	60	40
										100

T1, T2 ... – теми розділів.

Критерії оцінювання навчальних досягнень

- знання та використання філософських першоджерел, різних підходів для аналізу актуальних проблем філософії;
- повнота відповіді;
- творчий характер аналізу й узагальнення різних філософських підходів;
- навички лаконічного, чіткого, логічного, послідовного та грамотного викладу матеріалу, формулювання власних висновків;

- уміння вести полеміку з теоретичних і практичних питань філософії, уміння проілюструвати теоретичні положення відповідними прикладами.

Виступ з доповіддю на семінарському занятті оцінюється до 5 балів: аналіз поставленого питання / проблеми, формування власної аргументованої позиції щодо встановленої проблеми. Участь у дискусії, ставлення питань, відповіді на питання - 1 бал.

Контрольна робота складається з 2-х питань, кожне оцінюється до 10 балів. Екзаменаційний білет складається з 2-х питань, кожне оцінюється до 20 балів.

Високий рівень (10 балів) кр (до 20 балів) ек	студент продемонстрував глибоке знання змісту питання, провів глибокий філософський аналіз означеної проблеми; глибоко і всебічно висвітлені знання основних положень філософських першоджерел та рекомендованої літератури; відповідь повністю репрезентує певну філософську проблему; відповідь побудована лаконічно, чітко, логічно та послідовно з формулюванням власних висновків; відповідь містить співставлення різних підходів до вирішення певної проблеми, критичний їх аналіз; відповідь грамотна та демонструє високий рівень засвоєння навчального матеріалу
Достатній рівень (8 балів) (до 16 балів)	студент продемонстрував знання змісту питання, аргументовано виклав означену проблему; відповідь в цілому репрезентує певну філософську проблему; здійснено аналіз різних точок зору щодо означеної проблематики; відповідь побудована лаконічно та послідовно, проте допущені певні неточності та похибки логіки викладу матеріалу, власні висновки не обґрунтовані; відповідь містить співставлення різних підходів до вирішення певної проблеми без власного аналізу
Достатньо-задовільний рівень (6 балів) (до 12 балів)	студент продемонстрував певне знання змісту, виклавши основні положення означеної проблеми; висвітлені знання є фрагментарними; аналіз різних точок зору щодо означеної проблематики відсутній; відповідь є недостатньо послідовною, та логічною; власні висновки відсутні
Задовільний рівень (4 бали) (до 8 балів)	студент продемонстрував уявлення з екзаменаційного питання; відсутній аналіз означеної проблематики; відповідь є фрагментарною, висновки і узагальнення відсутні, або не відповідають змісту питання
Низький рівень (2 бали) (до 5 балів)	відповідь часткова; відсутній аналіз означеної проблематики; висновки відсутні або не відповідні.
Незадовільний рівень (0 балів)	відповідь відсутня, або не відповідає змісту питання

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної	Оцінка
-----------------------------------	--------

діяльності протягом семестру	для чотирирівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно
70-89	добре
50-69	задовільно
1-49	незадовільно

10. Рекомендована література Основна література

1. Філософія: навчальний посібник / Ю.М. Вільчинський, Л.В. Северин-Мрачковська, О.Б. Гаєвська та ін. – Київ: КНЕУ, 2019. – 368 с.
2. Кривуля О.М. Філософія. Навчальний посібник. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2010. – 592 с.
3. Попович М. В. Бути людиною. — К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2011. — 223 с.
4. Філософія : хрестоматія (від витоків до сьогодення) : навч. посіб. / за ред. акад. НАН України Л.В. Губерського. — 2-ге вид. , стер. — К. : Знання , 2012 . — 621 с.

Допоміжна література

1. Адо П. Що таке антична філософія? / Переклад з французької С.Л. Йосипенка. — К: Новий Акрополь, 2014. - 428 с.
2. Арістотель. Метафізика. – Х.: Фоліо, 2020.
3. Бодріяр Ж. Симулякри і симуляція. – К., 2004.
4. Бойченко І.В. Філософія незалежної України: витoki, напрями, представники. К.: Промінь, 2013. – 376 с.
5. Гурвич А. Щодо інтенційності свідомості. Філософська думка, 2015, № 5. С. 14-28.
6. Декарт Р. Міркування про метод, щоб правильно спрямовувати свій розум і відшукувати істину в науках. – К.: Тандем, 2011. - 101 с.
7. Гаск Ф. А. Конституція свободи / Пер. з англ. Мирослави Олійник та Андрія Королишина. - Львів: Літопис, 2002. - 556 с.
8. Європейський словник філософій. Лексикон неперекладностей Том перший. Наукові керівники проекту: Барбара Кассен і Констянтин Сігов / Пер. з франц. — К.: Дух і літера, 2009. — 576 с.
9. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. Том другий. Наукові керівники проекту: Барбара Кассен і Констянтин Сігов / Пер. з франц. — К.: Дух і Літера, 2011. — 488 с.
10. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. Том третій. Наукові керівники проекту: Барбара Кассен і Констянтин Сігов / Пер. з франц. — К.: Дух і Літера, 2013. — 328 с.
11. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. Том четвертий. Наукові керівники проекту: Барбара Кассен і Констянтин Сігов / Пер. з франц. — К.: Дух і Літера, 2016. — 440 с.
12. Мей К. Інформаційне суспільство. Скептичний погляд. – К., 2004.
13. Після філософії: кінець чи трансформація?: Пер. з англ./ Упоряд.: К. Байнес та інші. — К.: Четверта хвиля, 2000. — 432 с
14. Платон Діалоги / Пер. з давньогр. — К: Основи, 1999. — 395 с.
15. Платон. Апологія Сократа. Діалоги. – Х.: Фоліо, 2017. – 405 с.
16. Поппер Карл. Відкрите суспільство та його вороги. У 2-х тт., К.: «Основи», 1994.

17. Рассел Б. Історія західної філософії / Пер. з англ. Ю. Лісняка, П. Таращука. — К.: Основи, 1995. — 759 с.
18. Свендсен Л. Фр. Г. Філософія свободи / Ларс Фр. Г. Свендсен ; пер. з норвезьк. — Львів : Видавництво Анетти Антоненко ; К. : НікаЦентр, 2016. — 336 с.
19. Сігман М. Таємне життя розуму : як ми мислимо, відчуваємо й вирішуємо / Маріано Сігман; пер. з англ. Ю. Костюк. — Х.: Віват, 2019. — 288 с.
20. Сучасна зарубіжна соціальна філософія. Хрестоматія: Навч. посібник / Упоряд. Віталій Лях — Київ. Либідь, 1996. — 384с.

11. Інформаційні ресурси

Навчальні матеріали онлайн:

<http://pidruchniki.com/filosofiya/>

Канал присвячений освітнім лекціям і доповідям для розширення світогляду в гуманітарних та соціальних науках

<https://t.me/PlatosCaveUA>

Електронна філософська бібліотека:

<http://platonanet.org.ua/>

<https://chtyvo.org.ua/>

НМКД:

<https://classroom.google.com/c/MjYzNjk3NjI2Mjg1?cjc=sncml7g>